

Janusz Wycisło

Tworzenie się parafii w wielkim mieście na przykładzie Tychów

---

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 27-28, 65-80

1994-95

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ WYCISŁO

TWORZENIE SIĘ PARAFII W WIELKIM MIEŚCIE NA PRZYKŁADZIE TYCHÓW

Organizacja życia religijnego w Tychach, tradycyjnie oparta na przynależności do parafii terytorialnej (co stanowi najbardziej naturalny sposób przynależności do Kościoła), może stanowić interesujący problem badawczy. Gdy Tychy w 1934 r. uzyskały „status gminy wiejskiej o charakterze miejskim”, katolikom od przełomu XV i XVI w. służył niezmiennie tylko jeden kościół parafialny — pod wezwaniem św. Marii Magdaleny¹. Organizacja ta w niezmiennym stanie dotrwała aż do 1945 r., tj. do chwili, gdy Tychy stały się gminą zbiorową, obejmującą sąsiednie wsie: Wilkowyje i Paprocany. Te ostatnie posiadały już własny ośrodek parafialny. Nowe parafie w Tychach erygowano dopiero w 1957 r. Fakt ten należy wiązać nie tyle z uchwałą Prezydium Rady Ministrów z 1950 r. o budowie nowego miasta Tychy („nowego miasta w treści i narodowego w formie”), ile przede wszystkim z okresem tzw. odwilży październikowej 1956 r. Kolejne parafie powstały w Tychach dopiero dwadzieścia lat później jako następstwo głębokiego kryzysu politycznego w Polsce w 1976 roku². Miasto liczyło już wówczas prawie 100 000 mieszkańców. Następne parafie erygowano po roku 1980.

Był to proces przyspieszony trwałą destrukcją systemu politycznego. Powstał bowiem masowy ruch ludzi pracy — „Solidarność”. Umocniła się także rola polityczna Kościoła katolickiego w Polsce. Jego prestiż międzynarodowy wynikał z wyboru metropolity krakowskiego, Karola Wojtyły, na Stolicę Apostolską. Należy podkreślić, że od 1980 r. w mieście, które nazywano „socjalistycznym”, wbrew obowiązującej jeszcze teoretycznie doktrynie marksistowskiej zabraniającej budowy kościołów w Tychach, erygowano aż 8 parafii. Obecnie jest ich 13 i jak słusznie zauważył W. Świątkiewicz, proces tworzenia nowych parafii nie został jeszcze w pełni zakończony³.

Opracowanie podzielono na trzy zasadnicze części. Część I obejmująca okres od najdawniejszych czasów do 1945 r. dotyczy funkcjonowania najstarszej w Tychach parafii katolickiej pod wezwaniem św. Marii Magdaleny i kuracji w Paprocanych, która została założona w tzw. sposób oddolny — w wyniku woli społeczności wierzących.

Część II dotyczy okresu 1946—1981, w którym uzyskanie zgody strony rządowej na erygowanie parafii było świadomie przez nią utrudniane mimo potrzeb duszpasterskich wynikających z gwałtownego rozwoju

¹ *Akten-Stücke betreffend der Maria Magdalena Kirche in Tichau*. Archiwum Parafialne św. Marii Magdaleny, rkp., bez sygn.

² Zob. W. Świątkiewicz, *Życie religijno-społeczne parafii tyskich* (w świetle ankiety rozesełanej do proboszczów parafii tyskich w roku 1993) Mps, s. 33—34. Maszynopis stanowi część rozdziału opracowania pt. *Tychy: 1939—1993. Monografia miasta..* Red. nauk. M.S. Szczepeński, które ma się ukazać w najbliższym czasie.

³ Tamże.

miasta. Mogły być one realizowane jedynie w okresach poważnych kryzysów politycznych w Polsce. Dlatego posiadały charakter wymuszania, należy je więc oceniać kategoriami politycznymi.

Lata od 1981 do chwili obecnej stanowią III część opracowania. Na skutek przeobrażeń społeczno-politycznych w Polsce uzyskanie zgody ze strony administracji państwowej na erygowanie parafii było o wiele „łatwiejsze” i nie wymagało już podejmowania tych działań duchownych i świeckich, które były niezbędne i charakterystyczne dla okresu poprzedniego. Erygowanie parafii określone zostało procedurą prawną właściwą dla Kościoła i Państwa.

CZEŚĆ I: DO 1945 ROKU

1. Parafia pod wezwaniem św. Marii Magdaleny

Dla życia religijnego i kościelnego osady tyskiej decydujące znaczenie miało ostatnie ćwierćwiecze XV w. Po 1480 r. wybudowano w dzielnicy zwanej Początkowizną, przy ulicy zwanej dzisiaj Starokościelną, w miejscu, w którym łączy się z Aleją Bielską, pierwszy drewniany kościół katolicki. Z badań poczynionych w 1939 r. — niezależnie od siebie — przez L. Musioła i E. Drobrego wynika, że tyska parafia usamodzielniała się przypuszczalnie na przełomie XV i XVI w. po wydzieleniu jej z parafii w Lędzinach⁴. Pierwsze nabożeństwa w kościele odprawiał duchowny, który przyjeżdżał w tym celu nie z pobliskiego Mikołowa, ale ze stosunkowo odległych Lędzin, tj. z parafii pod wezwaniem św. Klemensa, którą udokumentowana tradycja wiąże z działalnością Apostołów Słowian, świętymi Cyrylem i Metodym. Parafia tyska stanowiła wówczas część dekanatu pszczyńskiego, który należał do diecezji krakowskiej wchodzącej w skład archidiecezji gnieźnieńskiej.

Wiarygodna informacja potwierdzająca istnienie drewnianego kościoła i funkcjonującej parafii pochodzi jednak dopiero z 1529 r. Kilkakrotnie odnawiany budynek kościoła został 29 maja 1718 r. konsekrowany przez krakowskiego biskupa Michała Szembeka⁵. Z protokołu wizytacyjnego ks. Dominika Lochmana sporządzonego w 1720 r. wiadomo, że tyski kościół był pod wezwaniem św. Marii Magdaleny. Parafia musiała być spora, ponieważ do komunii wielkanocnej zobowiązanych było 700 katolików⁶.

W latach 1780—1782 jeden z bardziej energicznych proboszczów tyskich, ks. Stanisław Kroczek wybudował kościół murowany. Ewentualnie stanowił jego nową lokalizację — stanął teraz w centrum osady, na małym wzniesieniu ponad stawem. Poświęcenie kościoła odbyło się 3 listopada 1782 r.⁷

Parafia wówczas rozrosła się pod względem ilościowym. Do komunii wielkanocnej zobowiązanych było już ok. 1500 katolików.

⁴ E. Drobny, *Kronika Tyska 1500—1900*. AP MM, bez sygn. mps; L. Musioł, Tychy. *Monografia historyczna*, Tychy 1939, 109.

⁵ Tamże, 40.

⁶ F. Maroń, *Materiały źródłowe do dziejów Kościoła w obecnej diecezji katowickiej. Protokoły wizytacyjne z 1720 r.*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 10 (1977) 29.

⁷ Drobny, *Kronika tyska*, 80.

Do przebudowy kościoła murowanego doszło w 1902 r., gdy parafią zarządzał ks. Jan Kapica. W maju 1907 r. oddał on powiększony o 65% powierzchni kościół do użytku, do którego tuż przed śmiercią w 1930 r. przystosował nową wieżę⁸. Odpowiadał on wymaganiom pastoralnym parafii liczącej ponad 8000 mieszkańców, chociaż część z nich musiała pokonywać drogę z oddalonych przysiółków od 1,5 km (Glinka, Mąkołowiec, Zwierzyniec) do 3,5—4 km (Czułów, Czułów-Piła, Paprocany Huta, Zawieś, Żwaków), aby wziąć udział we wspólnym nabożeństwie⁹.

Organizacja życia religijnego w Tychach w nie zmienionym stanie dotrwała aż do 27 listopada 1945 r., tj. do chwili wejścia w życie zarządzenia wojewody śląskiego, na mocy którego powstała gmina zbiorowa obejmująca Wilkowyje i Paprocany.

2. Parafia pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Paprocanych

Mieszkańcy Paprocany, stanowiący wprawdzie odrębną gminę wiejską, ale pod względem organizacji kościelnej „przypisani” parafii w Tychach od 1931 r. domagali się od proboszcza ks. Jana Osyry wybudowania kościoła w tej części parafii. Ich próby były jednak bezskuteczne. Gdy cierpliwość mieszkańców Paprocany wyczerpała się, powołano społeczny komitet budowy kościoła¹⁰. Jeden z jego energiczniejszych członków Karol Goj przekazał na ten cel parcelę budowlaną, która posiadała także charakter symboliczno-patriotyczny. Z tego bowiem miejsca 16 sierpnia 1919 r. powstańcy śląscy wyruszyli na zwycięską walkę z Niemcami, chociaż kilku z nich wówczas poległo. Inni członkowie komitetu budowy mieli nadać sprawie „bieg prawny i kościelny” i po rozpoczęciu budowy własnymi środkami i siłami, powiadomić o tym proboszcza. Prace budowlane rozpoczęte latem 1935 r. pozwoliły na poświęcenie skromnego obiektu sakralnego 13 października 1937 r. Z powstałej w ten sposób tzw. kuracji korzystali także mieszkańcy sąsiedniej wsi — Cielmice. Chociaż początkowo nabożeństwa w kościele odprawiano okazjnie, za „swój” uważało go ok. 900 osób¹¹.

CZEŚĆ II: 1946—1981

Nowe ośrodki kultu religijnego i erygowanie parafii w Tychach miały powstawać w okresie bardzo trudnym dla działalności Kościoła w Polsce. Stosunki Państwo-Kościół po referendum, które odbyło się 30 czerwca 1946 r., ulegały systematycznemu i gwałtownemu pogorszeniu mimo oficjalnej propagandy zaprzeczającej faktom. Wraz z wyborami w styczniu 1947 r. skończyła się polityka pozorów, a nastał okres stalinizmu, którego istotnymi elementami systemu były terror, likwidacja wszelkich przejawów pluralizmu politycznego, centralizacja i unifikacja gos-

⁸ Budowa kościoła w Tychach. AP MM, rkp. bez sygn.

⁹ *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirksfür das Jahr 1907*, Breslau 1907, 167.

¹⁰ Podział parafii. Paprocany. AP MM, sygn. A—1, A—14 mps.

¹¹ *Historia od X—XX wieku. Polska i sąsiedzi. Kronika wydarzeń*. K. Grünberg, K. Połacka i in., Toruń 1992, 268.

podarki i całkowite uzależnienie od Związku Radzieckiego¹². Wprawdzie 14 kwietnia 1950 r. doszło do podpisania „Porozumienia między przedstawicielami Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Episkopatu Polski” (co było wyjątkiem w krajach demokracji ludowej), ale nie było ono przestrzegane przez władze państwowe. W każdej dziedzinie życia prowadzono zdecydowaną politykę ateizacji społeczeństwa¹³.

3. Parafia pod wezwaniem Narodzenia św. Jana Chrzyciela w Żwakowie

Zagęszczenia sieci parafialnej w Tychach dokonała dopiero uchwała Prezydium Rady Ministrów w 1950 r. i jego kolejna decyzja z tego samego roku zapowiadająca wybudowanie „nowego miasta w treści i narodowego w formie” dla 100000 mieszkańców. Zgodnie z planem opracowanym przez Tadeusza Teodorowicza-Teodorowskiego z Politechniki Gliwickiej¹⁴ nie uwzględniającego religijnych potrzeb mieszkańców, rozpoczęto budowę Osiedla A w okolicy dworca kolejowego. Ówczesny proboszcz parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny, ks. Eryk Twardzik, konsekwentnie zabiegał w latach 1950—1954 o uzyskanie pozwolenia na budowę kościoła w Tychach i erygowanie parafii, ale ciągle spotykał się z odmową.

Należy podkreślić, że ks. Twardzik zwracał się z petycjami nie tylko do organów administracji państwowej i władz politycznych wszystkich szczebli, ale nadto do Rady Państwa, Rady Ministrów, Sejmu Ustawodawczego i wybranych ministerstw; szukał poparcia także w redakcjach katolickich czasopism, pozornie wówczas przychylnych Kościołowi¹⁵. Formuła budowy miasta ze względów ideologicznych wykluczała jednak jakkolwiek możliwość budowy nowego kościoła i erygowanie parafii. Mieszkańcy Osiedla A (1951—1954) i powstającego Osiedla B (1953—1955) zmuszeni byli do udziału w nabożeństwach w ciasnym kościele. Możliwości zorganizowania nowego ośrodka kultu sakralnego nie było nawet wtedy, gdy władze miasta zdażyły już częściowo zasiedlić kolejne Osiedla C (1955—1958).

Dopiero gdy w czerwcu 1956 r. wybuchło powstanie robotników w Poznaniu, w którym padli zabici i ranni, a obrady VIII Plenum KC PZPR zostały 19 czerwca przerwane nagłym przybyciem delegacji Biura Politycznego KC KPZR z N, Chruszczowem na czele, oraz gdy wielkie niepokoje społeczne wzbudził nieoczekiwany najazd czołgów radzieckich zdążających na Warszawę¹⁶, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach 18 stycznia 1957 r. wydało wreszcie enigmatyczną w treści

¹² J. Elsner, *Zarys dziejów politycznych Polski 1944—1989*, Warszawa 1992, 33—60; A. Garlicki, *Dzieje PRL. Stalinizm*, Warszawa 1993, 35—47. P. Raina, *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945—1989*, t. 1: *Lata 1945—1959*, Poznań 1994, 210—278.

¹³ J. Jackowski, *Bitwa o Polskę*, Warszawa 1993, 12; K. Kersten, *Między wyzwoleniem a zniewoleniem. Polska 1944—1956*, Londyn 1993 (szczeg. s. 114—158).

¹⁴ Por. M. Szczepański, „*Miasto socjalistyczne*” i świat społeczny jego mieszkańców, Warszawa 1991, 23—31.

¹⁵ *Protokollbuch der Kirchenvorstandes in Tichau (1876—1960)*. AP MM, rkp., sygn. A—290.

¹⁶ W. Pronobis, *Polska i świat w XX wieku*, Warszawa 1991, 462 n.

zgodę na budowę ośrodka kultu religijnego w Tychach¹⁷. Niestety, było ono w miarę stabilizacji politycznej kraju swoiście interpretowane przez stronę państwową.

W sytuacji kończenia się tzw. okresu odwilży październikowej, co groziło utratą pozwolenia na budowę kościoła w Żawiści (ul. Langego na Osiedlu F), władze diecezjalne przystąpiły na rozpisanie konkursu na projekt budynku sakralnego dla parafii mającej liczyć 40 000 mieszkańców.

Ponieważ do realizacji projektu kościoła nie doszło, ówczesny wikary tyski, ks. Jan Kapołka, za przyzwoleniem władzy duchownej zdecydował się na powołanie Komitetu Budowy Kościoła i zbieranie potrzebnych funduszy metodą dobrowolnych deklaracji w celu wybudowania zupełnie innego obiektu sakralnego. Po upewnieniu się, że jego działania mogą być w jakimś stopniu tolerowane przez władze administracji lokalnej, zapewnił ją, że buduje wyłącznie tymczasową kaplicę-barak¹⁸. Ale już 21 września 1957 r. biskup Herbert Bednorz poświęcił kamień węgielny pod nowy kościół pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Wszechświata. Kiedy władze polityczne zorientowały się co do budowy kościoła, wycofały zezwolenie m.in. na dzierżawę sprzętu budowlanego. Ks. Kapołka rozpoczął więc systemem gospodarczym kontynuować prace budowlane, otrzymując pomoc nawet ze strony innowierców.

W połowie 1958 r. mimo zakazu prowadzenia dalszej budowy kościoła, ks. Kapołka płacił grzywny, zezwalając murarzom pracować nawet w niedziele. Dzięki temu już 21 grudnia 1958 r. biskup H. Bednorz poświęcił budynek w stanie surowym — lecz pod nowym wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela. Mimo gróźb strony rządowej, głoszących, że budynek kościoła zostanie np. przekształcony w kino, ks. Kapołka codziennie odprawiał w nim msze św. Ponieważ do erygowania parafii nie mogło dojść, chociaż „przydzielono” jej 15 000 mieszkańców, obiekt sakralny funkcjonował jakby obok prawa. Parafię erygowano dopiero 28 marca 1976 r., gdy liczyła już ok. 50 000 mieszkańców.

4. Parafia Matki Boskiej Pośredniczki Wszelkich Łask w Urbanowicach

Na dalszy rozwój sieci parafialnej w socjalistycznym mieście miały wpływ kolejne decyzje Rady Ministrów, która uchwałą z 30 listopada 1972 r. do Tychów, jako miasta wydzielonego, włączyła m.in. wsie Urbanowice i Cielmice. Obie posiadały już w tym czasie ośrodki kultu religijnego, ale tylko w pierwszej erygowano uprzednio parafię. Należy tutaj wspomnieć, że w Urbanowicach po dwóch nieudanych próbach założenia parafii tj. przez ojców franciszkanów w 1938 r. i działań zmierzających do przekształcenia części restauracji przy ul. Oświęcimskiej podjętych po zakończeniu II wojny światowej, dopiero w 1949 r. ks. Leon Szkatuła zdołał rozpocząć budowę kościoła, chociaż erygowanie parafii odwlekła nieoczekiwana decyzja biskupa sufragana Juliusza Bieńka, zmuszająca proboszcza do zaakceptowania zmiany projektu architektonicznego kościoła¹⁹.

¹⁷ Pismo Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach sygn. AB—II 17a/102/10/56.

¹⁸ Podział parafii. Kościół św. Jana Chrzciciela w Żwakowie. AP MM, sygn. A—12 mps.

¹⁹ Ankieta dotycząca historii parafii i kościoła pod wezwaniem Matki Boskiej Pośredniczki Wszelkich Łask w Urbanowicach z 1991. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wyciśło.

Po poświęceniu 16 września 1951 r. kościół służył mieszkańcom nie tylko Urbanowic ale i sąsiednich Jaroszowic i Wygorzela. Parafię erygowano dopiero 28 maja 1957 r., tj. po uroczystym wręczeniu prymasowi Stefanowi Wyszyńskiemu w Watykanie kapelusza i pierścienia kardynalskiego w dniu 18 maja²⁰ i w okresie, gdy „władze nie czuły się jeszcze na tyle silne, by wrócić do zwalczania religii”, chociaż już po powołaniu do życia Towarzystwa Szkół Świeckich stosującego metodę napastliwego ateizmu²¹.

5. Parafia pod wezwaniem Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Cielmicach

Prawdopodobnie w 1945 r. ks. Paweł Wycislik bez zgody władz państwowych zaadaptował istniejący barak w Cielmicach na kaplicę, który został poświęcony 1 stycznia 1946r. pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela, stając się kuracją parafii w Paprocanach²².

W 1961 r. kurację w Cielmicach objął stały duszpasterz ks. Antoni Kurpas, który przekonany o niemożliwości uzyskania ze strony władz państwowych zezwolenia na budowę nowego obiektu sakralnego pozwalającego na erygowanie parafii, zastąpił drewniany obiekt murowanym budynkiem kościelnym. Prace przy nim rozpoczęto w lecie 1970 r. tuż po licznych aresztowaniach w Warszawie, Łodzi, Lublinie i innych miastach pod zarzutem „rozpowszechniania druków szkalujących władzę PRL”. Wykorzystując moment braku stabilności władzy politycznej, ks. Kurpas zdecydował się nawet na uroczystość poświęcenia nowego kościoła w dniu 21 lutego 1971 r. Był to akurat kolejny okres „słabości” władzy, zajętej skutkami strajku załogi przemysłu tekstylnego w Łodzi, popierającego podobny protest w stoczni szczecińskiej. Parafię w Cielmicach erygowano jednak dopiero 10 kwietnia 1977 r., wydzielając ją z parafii pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Paprocanach.

Należy zaznaczyć, że włączenie obu małych parafii o charakterze wybitnie wiejskim w sieć ośrodków parafialnych miasta Tychy miało dogodny dla strony rządowej aspekt polityczny i propagandowy. Duchownym tyskim domagającym się budowy dalszych kościołów i erygowania parafii władze przedstawiały argument „o wzrastającym współczynniku ukościelnienia socjalistycznego miasta”²³. Wynikało z niego rzekomo, iż mieszkańcom Tychów nie są potrzebne kolejne parafie. Od tego jednak momentu niektórzy z duchownych oczekiwali na kolejne kryzysy polityczne w Polsce, ponieważ z nabytego doświadczenia wynikało, iż jedynie wtedy można uzyskać pozwolenie na podjęcie prac zmierzających do erygowania parafii.

²⁰ *Dzieje Kościoła w Polsce*. Tablice chronologiczne. Oprac. A. Chruszczewski, Lublin 1993, 74.

²¹ P. R a i n a, *Kardynał Wyszyński*. 3: *Czasy prymasowskie 1956—1961*, Warszawa 1994, 80—81.

²² *Rocznik Diecezjalny 1955*, Stalinogród (Katowice) 1955, 48—49.

²³ Uwagi i refleksje dotyczące 13 ankiet parafialnych dekanatu Tychy-Północ i Tychy-Południe. Załącznik nr 3. Oprac. ks. F. Resiak, Tychy 1992, 3, mps.

6. Parafia pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tychach-Paprocanych

Dn. 14 grudnia 1970 r. w związku z podwyżką cen żywności, na Wybrzeżu Gdańskim rozpoczęły się manifestacje, do rozpedzenia których użyto nawet żołnierzy Wojska Polskiego i sprzęt bojowy²⁴. Tym razem z kolejnego kryzysu politycznego skorzystała parafia w Paprocanych licząca wówczas około 10 000 wiernych, nie posiadająca ośrodka godnego kultu, tylko malutki obiekt sakralny o powierzchni 150 m², wybudowany w czynie społecznym w 1937 r. jako pomnik-symbol polskości Paprocana.

Aby zapobiec ewentualnym niepokojom społecznym, władze lokalne zgodziły się na powiększenie bazy materialnej parafii, lecz za cenę kompletnego zniszczenia istniejącego budynku. Ówczesny proboszcz parafii, ks. Józef Porcek, zdecydował się wybrać ten tzw. efekt bumerangowy. Prace budowlane ruszyły już w 1972 r., lecz prowadził je wyznaczony przez biskupa ks. Franciszek Resiak. Poświęcenia nowego kościoła, o powiększonej powierzchni dokonał 10 czerwca 1973 r. katowicki biskup Herbert Bednorz, który zachował dla świątyni dotychczasowe wezwanie Najświętszego Serca Pana Jezusa. Należy więc przypomnieć, że w tym jedynym przypadku nie nastąpiło erygowanie parafii, tylko powiększenie jej podstawowej bazy materialnej. Niemniej jednak władze lokalne i wojewódzkie musiały wydać odpowiednie zezwolenie na tę budowę, kwalifikując je na równi z pozwoleniem na erygowanie parafii²⁵.

7. Parafia pod wezwaniem Ducha Świętego

Na uzyskanie kolejnego zezwolenia na budowę kościoła w Tychach i erygowanie parafii trzeba było czekać 5 lat. Strona kościelna od kilku lat w sposób przygotowany, np. w czasie majowych pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców do Piekarów w ostatnią niedzielę maja, coraz śmielej publicznie domagała się respektowania osobowych i niezbywalnych praw człowieka, gwarantujących m.in. wolność sumienia i wyznania. Zarówno katowicki biskup, jak i tacy duchowni (Eugeniusz Świerzy, Franciszek Resiak, Henryk Oczadły) wielokrotnie dawali wyraz swemu zaniepokojeniu ateizacyjną polityką państwa. Wrogo i nieufnie nastawiona strona państwowa replikowała wówczas, powtarzając slogan o braku materiałów w Polsce. Władze partyjne w trosce duchownych dopatrywali się także bigoterii.

Otrzymaniu zezwolenia na budowę nowego kościoła w Tychach i erygowanie parafii i tym razem „przyszły z pomocą” wypadki polityczne, zagrażające stabilizacji władzy państwowej. Po uchwaleniu przez Sejm 24 czerwca 1976 r. znacznej podwyżki cen na artykuły żywnościowe w Radomiu, Ursusie i Płocku wybuchły groźne strajki, stłumiono przez ZOMO²⁶.

²⁴ Zob. *Tajne dokumenty Biura Politycznego*, Grudzień 1970. Oprac. P. Domański, Londyn 1991 (szczeg. ss. 21—27 zawierające fragment dziennika bojowego gen. broni Grzegorza Korczyńskiego oraz ss. 30—85 na temat działań operacyjnych Wojsk Ochrony Pogranicza i in. formacji).

²⁵ Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tychach-Paprocanych z 1992. Oprac. Ks. F. Resiak i ks. J. Wyciśło.

²⁶ A. Albert (W. Roszkowski), *Najnowsza historia Polski 1918—1980*, London 1991, 1001 η.

I sekretarz KW PZPR w Katowicach, zaniepokojony możliwością wybuchu podobnych strajków i niepokoїв na Śląsku, specjalnym listem do Kurii Diecezjalnej w Katowicach z 27 czerwca zezwolił na wybudowanie kościoła w Tychach, dopuszczającego lokalizację w centrum miasta, a nie na peryferiach, co dotychczas stanowiło stałą praktykę władz państwowych²⁷.

Niespodziewane trudności wysunęły tzw. czynniki neutralne — oficjalnie nie związane z partiami politycznymi, które dążyły do niekorzystnej dla strony kościelnej zmiany lokalizacji²⁸. Opracowany przez wybitnych fachowców m.in. Stanisława Niemczyka — architekta, Jerzego Maniurę — konstruktora i inż. Janinę Osobę projekt i wystrój wnętrza kościoła tyskiego był pod wieloma względami nowatorski. W Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach oceniał go technik budowlany, a Komisja Sztuki Sakralnej przy Kurii Diecezjalnej wydała jednoznaczna opinię, iż „nie nadaje się do realizacji”²⁹. Mimo tego katowicki biskup H. Bednorz zlecił ks. Franciszkowi Resiakowi mającemu największe doświadczenie w prowadzeniu takich budowli w diecezji, podjęcie odpowiednich prac. Ponieważ wszystkie materiały budowlane można było wówczas otrzymać jedynie na przydział, kupowano je na imienne rachunki, a następnie przepisywano na parafię, płacąc dotkliwy podatek od odsprzedaży. Tylko w taki sposób można było budować podwaliny bazy materialnej parafii.

Podczas budowy kościoła doszło do szykan ze strony władz lokalnych, w wyniku czego moment erygowania parafii uległ opóźnieniu, a społeczność wierzących poniosła straty materialne³⁰. Ponieważ wznoszenie kościoła pod wezwaniem Ducha Świętego wyprzedzało zasiedlanie bloków mieszkalnych na Osiedlu R, parafię erygowano już 21 sierpnia 1980 r., tj. przed poświęceniem tego obiektu sakralnego, którego dokonano dopiero w stanie wojennym 11 września 1982 r.

8. Parafia pod wezwaniem Krzyża Świętego w Tychach-Czułowie

Geneza erygowania parafii w starej osadzie Czułów w ma odmienny charakter. Powojenne starania o budowę kościoła i założenie parafii kończyły się w tej miejscowości niepowodzeniem z dwóch powodów: niechęci do budowy mieszkańców Czułowa, którym wygodniej było zgodnie z wielowiekowym zwyczajem uczęszczać 2—4 km do kościoła pod wezwaniem św. Marii Magdaleny, niż łożyć na nowy obiekt sakralny oraz z apatii ówczesnego proboszcza tyskiego, ks. Jana Osyry³¹. W latach 50. główną przeszkodę stanowił stalinizm. Dopiero od listopada 1976 r. na skutek działań odgórných, tj. nalegań biskupa katowickiego H. Bednorza w Czułowie zaczęto na skraju lasu odprawiać msze św.³² Te duszpasterskie

²⁷ Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem Ducha Świętego w Tychach z 1992 r. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wycisło.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

³¹ *Korespondenz des Pfarrers Johan Osyra*, AP MM., plik rękopisów bez sygn.

³² Historia budowy. Kościół św. Krzyża Tychy-Czułów. AP Czułów, rkp., bez sygn.

działania zostały „wspomagane” przez nabożeństwa Dni Krzyżowych, które w Tychach nabrały specyficznego znaczenia społeczno-politycznego i miały coraz większy zasięg.

W celu przyspieszenia erygowania parafii, 14 października 1977 r. mimo rozmyślnych przeszkód ze strony władz administracyjnych, wizytujący parafię pod wezwaniem św. Marii Magdaleny biskup H. Bednorz udzielił „pod lasem” sakramentu bierzmowania, kreując w ten sposób wolę społeczności lokalnej na założenie parafii. Konsekwentna praca duszpasterska ks. Ignacego Nokielskiego sprawiła, że tuż po nowym politycznym wydarzeniu w Polsce, jakim było powstanie Komitetu Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża w dniu 28 kwietnia 1978 r., władze wojewódzkie z obawy przed eskalacją niepokoїв społecznych w kraju wydały zezwolenie „na przeniesienie Oratorium znajdującego się za kościołem św. Marii Magdaleny w Tychach do Czułowa”. W praktyce oznaczało to pozwolenie na budowę kościoła w tej dzielnicy miasta. Znakomita organizacja robót i wykonywania prac w czynnie społecznym sprawiły, że 13 września 1980 r. nowy kościół pod wezwaniem Krzyża Świętego został poświęcony, a parafia erygowana została już 1 października t.r. Jej wydzielenie z terytorium parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny było już piątym podziałem najstarszej tyskiej parafii, a trzecim po II wojnie światowej (wcześniej: Jan Chrzciciel w Żwakowie — 1958, Duch Święty — 1979)³³.

CZEŚĆ III: OD 1981 DO CHWILI OBECNEJ

Wprawdzie 30—31 sierpnia 1980 r. rozmowy przedstawicieli komitetów strajkowych z przedstawicielami rządu zakończyły się podpisaniem porozumień w Szczecinie, Gdańsku i w Jastrzębiu³⁴, ale społeczeństwo polskie wchodziło w dramat zakończony wprowadzeniem stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. Kościół katolicki w Polsce stojący niewzruszenie po stronie ludzi pracy stał się potężną siłą społeczną o wielkim autorytecie moralnym, którego strona rządowa nie mogła lekceważyć. Uzyskiwanie zgody władz miejskich i wojewódzkich na erygowanie nowych parafii w Tychach stało się sprawą znacznie „łatwiejszą”, choć nadal posługiwały się one tzw. pryncypialnymi argumentami. Od 1981 r. do dzisiaj przedstawiciele władzy państwowej wydali aż sześć pozwoleń na erygowanie parafii nie podnosząc w rozmowach ze stroną kościelną doktryny budowy miasta socjalistycznego³⁵.

³³ J. Wycisło, F. Resiak, *Tyskie kościoły i wspólnoty parafialne w latach 1939—1993*, mps, 21—22. Maszynopis stanowi część rozdziału wchodzącego w skład dzieła pt. *Tychy: 1939—1993. Monografia miasta*. Red. nauk. M.S. Szczepański, które ma się ukazać w najbliższym czasie.

³⁴ G. Mink, *Siła czy rozsądek. Historia społeczna i polityczna Polski (1980—1989)*, Warszawa 1992, 40.

³⁵ Drugi album parafii św. Marii Magdaleny w Tychach. Oprac. P. Strzempa (1983), bez sygn. rkp.

9. Parafia pod wezwaniem św. Józefa Robotnika w Tychach-Wartogłowcu

Historia erygowania parafii w tej części miasta sięga swymi korzeniami 1972 r., w którym w nocy z 30 na 31 października „nie znani sprawcy” zniszczyli punkt katechetyczny, powstały w całości wysiłkiem społecznym³⁶. Proboszcz, ks. Eugeniusz Świerzy, zapowiedział wówczas przedstawić miastu i organizacji politycznej, że „duchowieństwo Tychów nie uda się do urn wyborczych w 1973 roku, jeżeli władza lokalna w tak brutalny sposób nadużywa stanowisk i Konstytucji oraz działa przeciw woli wyborców”. Ponieważ społeczność tej osady (ok. 1100 osób) domagała się od proboszcza parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny „własnego” kościoła, ks. Świerzy w kwietniu 1981 r. zdołał „załatwić” działkę budowlaną, na której pod szyldem budowy domu mieszkalnego dla siebie zaczęto budować kościół. Miarodajne czynniki zorientowały się jednak w prawdziwych zamiarach duchownego i mieszkańców Wartogłowca.

Po pertraktacjach ks. Świerzego z władzami miasta (było to już po oficjalnym odsłonięciu pomnika Ofiar Czerwca 1956 r. w Poznaniu — 28 czerwca 1981 r. i strajkach w Łodzi, wynikłych z dramatycznej sytuacji materialnej społeczeństwa) zgodzono się na „zalegalizowanie inwestycji”. Dn. 13 listopada 1982 r. kościół pod wezwaniem św. Józefa poświęcił katowicki biskup H. Bednorz, a parafię erygowano niedługo potem — 30 stycznia 1983 r. Jej terytorium wydzielono z parafii pod wezwaniem Krzyża Świętego w Czuchowie i św. Marii Magdaleny w Tychach³⁷.

10. Parafia pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Aniołów w Tychach-Wilkowyjach

Społeczność Wilkowyj zaczęła starania o wybudowanie kościoła i erygowanie parafii „u siebie” już w 1939 r., ale jej zamiarom przeszkodziła wojna, a po niej nastąpił okres stalinowskich represji. W końcowej fazie przesilenia politycznego, będącego rezultatem wydarzeń października 1956 r., mieszkańcy Wilkowyj zdeterminowani odmowami władzy zaczęli własnymi siłami wznosić skromny obiekt sakralny, lecz zarówno mury nośne jak i fundamenty musiały zostać zniszczone na rozkaz władz politycznych województwa i miasta³⁸.

Dopiero w okresie największego rozprężenia życia społeczno-politycznego w Polsce, 14 kwietnia 1981 r., po bez mała pół wieku trwających zabiegach otrzymano zgodę władz miejskich na wybudowanie tzw. kaplicy oratoryjnej wraz z punktem katechetycznym. Pod tym terminem kryło się pozwolenie na budowę kościoła, tj. realizację etapu niezbędnego do erygowania parafii. Budowę kościoła rozpoczęto w maju 1983 r., a parafię pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Aniołów erygowano już 12 lutego 1984 r., chociaż budynek kościelny ukończono dopiero w 1987 r. Teren parafii wydzielono z parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny w Tychach i św. Wojciecha w Mikołowie.

³⁶ Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem św. Józefa w Wartogłowcu z 1992 r. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wycisło.

³⁷ Podział parafii. Wartogłowiec AP MM, sygn. A—13, mps.

³⁸ Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Aniołów w Tychach-Wilko wyjach z 1992 r. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wycisło,

11. Parafia pod wezwaniem św. Krzysztofa — Tychy Osiedle F

Erygowanie parafii pod wezwaniem św. Krzysztofa w Tychach ma długą, liczącą ponad dwadzieścia lat historię pisania próśb do władz administracyjnych i politycznych różnych szczebli, Sejmu, Rady Ministrów i redakcji katolickich czasopism, pozornie wówczas sprzyjających Kościołowi. Osobiste wysiłki ks. Eryka Twardzika w latach 1950—1954 i starania Rady Parafialnej okazały się wtedy jednak bezowocne. Formuła budowy miasta socjalistycznego wykluczała budowę kościoła, chociaż ogólnopolski konkurs na projekt kościoła na Osiedlu F w połowie lat 50 wygrali architekci Ewa i Wojciech Dziekońscy³⁹. Przeszkody natury polityczno-ideologicznej zablokowały budownictwo sakralne od początku lat 80, mimo iż potrzebę założenia parafii w Tychach stale sygnalizowali duchowni i świeccy, szczególnie uczestnicy największych w Europie pielgrzymek mężczyzn i młodzieńców do Piekar Śl. Nieustannie problem ten podnosił także ówczesny biskup katowicki, Herbert Bednorz.

Po raz kolejny w uzyskaniu zezwolenia na budowę kościoła i erygowania parafii w Tychach „przysły z pomocą” wypadki polityczne i związane z nimi niepokoje władzy politycznej. Po wprowadzeniu stanu wojennego, a szczególnie po krwawej pacyfikacji górników strajkujących w kopalni „Wujek”, 18 grudnia 1981 r. władze administracyjno-polityczne były bardziej przychylnie dla postulatów strony kościelnej i stosunkowo chętnie zgadzały się na ich realizację. W takim klimacie społeczno-politycznym 25 marca 1982 r. doszło do podpisania „Protokołu uzgodnień” w którym strona kościelna w Tychach otrzymała upragnione zezwolenie na budowę obiektu sakralnego w bezpośredniej bliskości wysokiej i gęstej zabudowy miejskiej, a nie na odległych peryferiach, jak dotychczas bywało⁴⁰.

Od 28 września 1982 r., tj. od postawienia tymczasowego baraku-kaplicy i wzniesienia krzyża misyjnego rozpoczęło się regularne duszpasterstwo parafialne. Parafia pod wezwaniem św. Krzysztofa (ze względu na budowaną Fabrykę Samochodów Małolitrażowych wybrano imię patrona podróżujących), największa w Tychach została erygowana 1 maja 1983 roku⁴¹, i dotąd nabiera coraz większego znaczenia w życiu religijno-społecznym miasta i regionu, chociażby ze względu na masowe uroczystości religijne jak Autosacrum, na które przyjeżdżają właściciele samochodów z Republiki Federalnej Niemiec.

12. Parafia pod wezwaniem św. Maksymiliana Kolbe — Tychy Osiedle Z

Po wydarzeniach sierpniowych 1980 r. i gwałtownym załamaniu gospodarczym, w wyniku którego nastąpiły niespotykane trudności w dostępie do podstawowych dóbr konsumpcyjnych, rozpoczął się kolejny kryzys tyskiego budownictwa wielorodzinnego z tzw. wielkiej płyty. Mimo to na pograniczu dotychczasowych parafii Cielmice i Paprocany

³⁹ Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem św. Krzysztofa w Tychach — Osiedle F-4 z 1991 r. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wycisło.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Erekcja i podział parafii (św. Krzysztof) AP MM, sygn. A—1—2, mps. Kronika parafialna parafii św. Marii Magdaleny w Tychach. T. VI (1983), bez sygn. mps.

zaczęto wznosić bloki mieszkalne nowego Osiedla „Z”. Proboszcz parafii pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Paprocanach, ks. Leon Pawełczyk, natychmiast rozpoczął starania o budowę nowego kościoła i erygowanie parafii. Zdecydowany charakter przybrały one we wrześniu 1982 r., a więc w zaawansowanym okresie stanu wojennego, w którym fala drastycznych ograniczeń swobód obywatelskich była jeszcze wysoka, ale władze państwowe już dosyć chętnie godziły się na realizację niektórych postulatów strony kościelnej.

Duchowni mający doświadczenie wiedzieli już, że wydanie pozwolenia na budowę nowego kościoła stanowi dla władzy państwowej jeden z najłatwiejszych — z powodu koniunktury — sposób uspokojenia nastrojów społecznych. Zezwolenie na budowę kolejnego kościoła w Tychach otrzymano szybko, bo już w I kwartale 1984 r., ale lokalizacja jego była bardzo niekorzystna: — prawie pół kilometra za granicą zwartego osiedla⁴². Mimo funkcjonowania tylko tymczasowej kaplicy (poświęconej 9 czerwca 1984 r. przez H. Bednorza) parafia pod wezwaniem św. Maksymiliana Kolbe została erygowana 16 listopada 1984 r.

13. Parafia pod wezwaniem św. Jadwigi — Tychy Glinka

Dn. 6 listopada 1985 r. gen. Wojciech Jaruzelski objął funkcję przewodniczącego Rady Państwa, zachowując stanowisko I sekretarza KC PZPR. Władze państwowe nie mogły w tym czasie przezwyciężyć stagnacji ekonomicznej ani zlikwidować silnej opozycji, ani tym bardziej nawiązać z nią dialogu. Sytuacja społeczna PRL wydawała się bez wyjścia. Władze polityczne stały się więźniami własnego systemu: nie mogły pozwolić sobie na jego przebudowę nawet wtedy, gdy w ZSRR pojawiły się tendencje liberalistyczne.

W takiej sytuacji po sześciu latach zabiegów o erygowanie parafii, parafia pod wezwaniem św. Marii Magdaleny w Tychach, reprezentowana przez ks. Eugeniusza Świerzego, 3 listopada 1985 r. otrzymała zgodę na budowę kaplicy katechetycznej w rejonie dzielnicy Glinka i Osiedla H-6. Duchowni fakt ten odczytali jako mające w przyszłości nastąpić zezwolenie na erygowanie parafii. Kiedy 3 listopada 1987 r. otrzymali zezwolenie na budowę kościoła pod wezwaniem św. Jadwigi, potwierdziło to ich przypuszczenia⁴³. Należy tutaj jednak mocno podkreślić „odgórny” charakter zabiegów tworzenia parafii — nie w wyniku działań społeczności Glinki, ale duchownych dążących do usprawnienia duszpastierstwa w tym trochę zapomnianym przez władze miejskie rejonie wielkiego miasta.

Wyznaczony przez biskupa katowickiego do prowadzenia budowy kościoła ks. Stefan Nowok z elementów prefabrykowanych wybudował najpierw tymczasową kaplicę — barak z salkami katechetycznymi, co pozwoliło na powolną integrację wokół sacrum ludzi mieszkających

⁴² Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem św. Maksymiliana Kolbe w Tychach z 1992 r. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wycisło.

⁴³ Należy wskazać na dużą rozbieżność występującą w określeniu daty zezwolenia na budowę kościoła w Tychach-Glince (między datą podaną w Ankiecie a zamieszczoną w najnowszym wydaniu Schematyzmu Archidiecezji Katowickiej) — zob. s. 591.

w blokach. Od lat uczęszczali oni najpierw do kościoła pod wezwaniem św. Marii Magdaleny lub (od 1958 r.) do kościoła pod wezwaniem św. Jana Chrzyciela w Tychach-Żwakowie, dokąd było równie daleko. Dn. 9 października 1986 r. erygowano tymczasową parafię pod wezwaniem św. Jadwigi, wydzielając teren z parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny i św. Jana Chrzyciela.

14. Parafia pod wezwaniem Błogosławionej Karoliny — Tychy Osiedle T

W 1987 r. władze państwowe — zdaniem wielu historyków — coraz bardziej były świadome klęski realnego socjalizmu, zaczęły więc głównie interesować się zabezpieczeniem na przyszłość. W tym roku wprowadzono w życie kluczową dla dalszego rozwoju Polski ustawę o spółkach nomenklaturowych, które miały zachować monopol władzy w rękach osób dysponujących środkami produkcji⁴⁴.

Niemniej w okresie owego liberalizmu, widocznego w wielu dziedzinach życia państwowego, szczególnie w prowadzeniu polityki wewnętrznej, 30 października 1987 r. wojewoda katowicki wydał polecenia i wskazanie lokalizacyjne dotyczące budowy nowego ośrodka katechetycznego wraz z kaplicą w Tychach, pomiędzy Osiedlami T i U. Był to efekt zabiegów proboszcza, ks. Leona Pawełczyka, który konsekwentnie od 1981 r. wychodził z tą inicjatywą, niezbędną dla erygowania nowej parafii w Tychach. Prowadzona przez niego parafia liczyła wówczas ok. 30 000 wiernych. Z motywów duszpasterskich należało ją podzielić na mniejsze⁴⁵.

Budowa ośrodka katechetycznego miała zapoczątkować ten podział. Dn. 22 czerwca 1988 r. biskup Damian Zimoń zlecił proboszczowi parafii pod wezwaniem Ducha Świętego, ks. Franciszkowi Resiakowi, załatwienie formalności administracyjno-prawnych. Tymczasową parafię pod wezwaniem błogosławionej Karoliny, utworzoną z części parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tychach-Paprocach, erygowano 26 sierpnia 1989 r. Jeszcze w trakcie załatwiania lokalizacji nowego kościoła przez ks. Józefa Szklorza, ostatecznie erygowano parafię 21 października 1990 r dla 17 000 wiernych.

Erygowanie parafii pod wezwaniem błogosławionej Karoliny zamyka pewien etap rozwoju sieci parafialnej w Tychach, chociaż proces tworzenia nowych parafii nie jest jeszcze zakończony.

Należy bez zastrzeżeń zgodzić się z poglądem W. Świątkiewicza, iż „proces powstawania parafii tyskich był bardzo ściśle zespolony z ogólnymi procesami kulturowymi, gospodarczymi a zwłaszcza społeczno-politycznymi, jakie miały miejsce w naszym kraju. Tychy, jako „nowoczesne” miasto socjalistyczne, tworzone, jak się twierdziło, na „surowym korzeniu” z założenia miały być miastem wyzwolonym spod wpływów religii i Kościoła. Powstającemiastem będące urbanistyczno-architektoniczną emanacją realnego socjalizmu, nie przewidywało w swoim obszarze budynków sakralnych i rozwoju administracyjnych struktur kościelnych.

⁴⁴ Zob. dokumenty nr: 38, 69, 72 i 75, w: *Tajne dokumenty Biura Politycznego i Sekretariatu KC. Ostatni rok władzy 1988—1989*, Londyn 1994.

⁴⁵ Ankieta dotycząca historii parafii i budowy kościoła pod wezwaniem błogosławionej Karoliny w Tychach (Osiedle T) z 1992 r. Oprac. ks. F. Resiak i ks. J. Wyciśło.

„Kreacji nowego” towarzyszyła gwałtowna destrukcja „zastanego” zaprzepaszczenie istniejących wartości. Ustanawianie nowych parafii było wymuszane działaniami podejmowanymi przez duchownych oraz przede wszystkim siłą społecznego zdeterminowania mieszkańców nowo budowanych osiedli, w olbrzymiej większości katolików, którzy broniąc „swoich” polsko-katolickich tradycji tworzyli również zapory przed ekspansją „obcych” treści ideologii komunistycznej⁴⁶.

PODSUMOWANIE

W celu dalszego usprawnienia duszpasterstwa w Tychach, na podstawie wystarczającej liczby samodzielnych ośrodków parafialnych, 27 sierpnia 1989 r. katowicki biskup Damian Zimoń dokonał podziału dotychczasowego dekanatu tyskiego (istniejącego od 19 czerwca 1969 r.), obejmującego aż 13 parafii (Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Cielmicach, Krzyża Świętego w Czulo wie, Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kobiórze (poza granicami miasta Tychy), Najświętszego Serca Pana Jezusa w Paprocanych, Ducha Świętego, św. Krzysztofa, św. Maksymiliana Kolbe, św. Marii Magdaleny, św. Jana Chrzciciela, św. Jadwigi w Tychach, Matki Boskiej Pośredniczki Wszelkich Łask w Urbanowicach, św. Józefa Robotnika w Wartogłowcu, Matki Bożej Królowej Aniołów w Wilkowyjach), na dwa dekanaty liczące po 7 parafii: Tychy-Północ i Tychy-Południe, do którego zaliczono następujące parafie: Cielmice — Narodzenia św. Jana Chrzciciela, Kobiór — Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Paprocany — Najświętszego Serca Pana Jezusa, Tychy — Ducha Świętego, błogosławionej Karoliny, św. Krzysztofa i Maksymiliana Kolbe.

Parafie obydwu dekanatów tyskich pokrywają się z granicami administracyjnymi miasta Tychy, z wyjątkiem Kobióra, który od kwietnia 1992 r. stanowi samodzielną gminę

Na terenie dekanatu Tychy-Południe w Specjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim znajduje się kaplica publiczna, otwarta w okresie bezpośrednio poprzedzającym wprowadzenie stanu wojennego, tj. 20 października 1981 r. Etat kapelana zaaprobowano 25 września 1981 r.

W dekanacie Tychy-Północ także funkcjonuje jedna kaplica — w Szpitalu Miejskim. Otwarto ją 3 maja 1991 r. Dekret kapelana, za zgodą ZOZ, strona kościelna otrzymała już w marcu 1984 r. Od tego czasu aż do prawnego uregulowania w 1991 r. msze św. dla chorych i personelu były odprawiane na korytarzu szpitala, co nie satysfakcjonowało nikogo.

W Tychach jest trzynaście parafii i dwie kaplice publiczne. Jedenaście parafii powstało po II wojnie światowej; aż dziewięć z nich — w dobie realnego socjalizmu. Trzy parafie kończą budowę własnych kościołów, jedna jest w trakcie realizacji tego dzieła.

Osiem parafii erygowano z wyraźnej woli społeczności lokalnej, domagającej się budowy kościoła i miejsca zamieszkania ich bezpośredniej bliskości. Trzy parafie powstały w wyniku wykreowania przez duchownych społecznych potrzeb na własny kościół.

⁴⁶ Tenże, *Życie społeczno-religijne* 32.

Pięć parafii tyskich cechuje wyłącznie niska zabudowa właściwa miejscowościom o charakterze wiejskim; łączna liczba katolików tych parafii wynosi ok. 10000 osób. Do ich dyspozycji oddano powierzchnię sakralną wynoszącą 2370 m², co wynosi 4,2 osoby na 1 m² powierzchni kościoła.

Parafii o charakterze wielkomiejskim, tzw. blokowych, jest w Tychach aż osiem. W sumie liczą one ponad 123000 wiernych; powierzchnia sakralna wynosi 5162 m², tj. na 1 m² powierzchni kościoła wypada ok. 23,8 osób. Dysproporcje w „komforcie” uczestnictwa w nabożeństwach między tymi parafiami są więc duże.

Znacznie gorzej przedstawia się geografia tyskich kościołów. Ich lokalizacja została uwarunkowana socjalistyczną ideologią budowy miasta, w którego planie przestrzennego zagospodarowania nie przewidziano „zapotrzebowania na tego rodzaju usługi”. Dlatego budynki kościelne można było wznosić jedynie na parcelach wskazanych przez władze miasta, które z punktu właściwego funkcjonowania parafii nie nadawały się do tego celu.

Zdobyte w trakcie kolejnych kryzysów władzy politycznej zezwolenia na budowę kościołów spełniały także jej oczekiwania. Miały bowiem „uspokoić ludzi”. Lokalizacja świątyni nie satysfakcjonowała społeczeństwa miasta, które chciało, by kościoły znajdowały się blisko ich miejsca zamieszkania. Tymczasem władze zgadzały się jedynie na lokalizację na peryferiach. Klasycznym tego przykładem są kościoły Ducha Świętego czy — jeszcze bardziej — św. Maksymiliana Kolbe. W trakcie długiego okresu załatwiania spraw administracyjno-prawnych związanych z budową kościoła na ogół koniunktura polityczna stabilizowała się na poprzednim poziomie nieprzychylności wobec Kościoła i religii katolickiej. W kilku przypadkach spowodowało to przesunięcie obiecanej lokalizacji ze strefy centrum na obrzeża miasta.

Poza tym w mieście nazywanym „ósmym cudem świata” nie było miejsca na budowę obiektu sakralnego. W przeciwnym wypadku w Tychach nie panowałyby taki nieporządek lokalizacyjny kościołów i towarzyszące temu fałszywe poglądy wysuwane przez niektórych przedstawicieli władz administracyjnych i partyjnych miasta. Twierdzili oni, że liczba budowli sakralnych przerasta faktycznie potrzeby religijne mieszkańców Tychów. Ponieważ jednak nie było w okresie powojennym współpracy między stroną państwową a kościelną, kościoły budowano tam, gdzie zgadzała się na nie władza państwowa.

Prymat ideologii nad zwykłym rytmem życia ludzkiego jest w swoich skutkach w Tychach bardzo widoczny. Przypadkowość lokalizacji kościołów utrudnia życie społeczeństwa miasta i nie zapewnia ani pełni, ani harmonii jego rozwoju. Oceniana w kategoriach etycznych, narusza ona ład wewnętrzny człowieka, ponieważ jest sprzeczna z wymogami intelektu. Tym samym jest czynnikiem degradacji moralnej człowieka. Jakiegokolwiek przeciw ładu służącego człowiekowi nie wolno burzyć ani niszczyć, ale go ugruntowywać. Skoro więc nieporządek lokalizacyjny świątyni parafialnych w Tychach nie zmierza do celów przyporządkowanych i zgodnych z ostatecznym celem człowieka, jest on także sprzeczny z artykułem 18 „Powszechnej deklaracji praw człowieka”, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjedno-

czonych 10 grudnia 1948 r. w Palais de Chaillot w Paryżu. Negatywnego wydźwięku tego zjawiska nie umniejsza nawet to, że trzy parafie (Czułów, Wartogłowiec, Glinka") przynajmniej w pierwszej fazie organizacji powstawały sposobem „odgórnym”, w którym dominującą rolę inspiratora budowy kościoła odgrywali duchowni, a nie społeczność lokalna.